

מבית לוי

מבית מדרשו של מרן הגר"ש ואזנר זצ"ל גאב"ד ור"מ זכרון מאיר ב"ב ובעל "שבט הלוי" ע"י הגאון רבי משה שטיין שליט"א

בס"ד

הלכות עירובי תבשילין

א. אסור לבשל ביום טוב שחל בערב שבת לצורך שבת, ואם מניח עירוב תבשילין מותר, ומברך בשעת הנחת התבשיל לעירוב, אקב"ו על מצות ערוב, ואומר הנוסח בהדין עירובא וכו'.

התבשיל לעירוב

- הרוצה לאפות ולבשל ביו"ט לשבת צריך להניח פת ותבשיל, הפת מתירה לאפות והתבשיל מתיר לבשל, ואם רוצה רק לבשל מספיק להניח עירוב מתבשיל בלבד ואפילו לכתחילה (ותבשיל זה מועיל לו בדיעבד אף לאפות) והמנהג להניח תמיד פת ותבשיל.
- תבשיל זה צריך להיות דבר שיכול ללפת בו את הפת [היינו לשמש כתוספת ללחם] וכגון בשר ודגים ושאר מיני תוספות מבושלים שהדרך ללפת בהן את הפת. למעט דייסה וכדומה.¹ מיני מזונות נחשבים פת לענין עירובי תבשילין.
- שיעור התבשיל כזית, ושיעור הפת לכתחילה כביצה (ואם עשה את העירוב בפת כזית א"צ לחזור ולערב). ומשום הידור מצוה יקח פת שלימה וחתוכת בשר או דגים חשובה, מרן זצ"ל נהג לערב במנת בשר יפה ובחלה.
- כזית וכביצה אלו אפשר לשער לפי שיעור הקטן כיון דנוגע רק לדרבנן (עיין בביאור"ל סימן רע"א סי"ג).
- מצוה מן המובחר לקחת לעירוב תבשילין תבשיל שנתבשל בערב יו"ט, לשם עירוב תבשילין.²
- מותר לעשות עירוב תבשילין בתבשיל קפוא.

החייבים בעירוב

- אורח הסמוך על שלחן בעה"ב אינו מניח עירוב תבשילין, ואם ישן בדירה אחרת ומדליק שם נרות יניח ע"ת בלא ברכה.³ ואורח שאינו סמוך לגמרי על שלחן בעה"ב ומביא לעצמו דברי מאכל כגון מה שמצוי מאוד שמביא עמו מאכלים לקטנים וכדומה מן הראוי שיבקש מבעה"ב שיכוין בעירובו גם עבור האורח, ובאם לא יניח בלא ברכה.

- שו"ע סי' תקכ"ז. דבהנחת ע"ת נחשב כמתחיל את הבישול בעיו"ט, וביו"ט רק כגומר את הבישול. ושמעתי ממרן זצ"ל דגם מי שביו"ט רק מחמם תבשילים מבושלים לצורך שבת ואינו מבשל, ג"כ טעון עירוב תבשילין, משום שיש בזה עכ"פ משום איסור שהיה חדשה לצורך שבת.
- שו"ע סי' ד' ועיי"ש במ"ב דכמו כן מערב בקטניות ופירות מבושלים שדרך ללפת בהן את הפת, ודבר זה תלוי במציאות הנוהגת בכל מקום, ועיין בשעה"צ סקכ"ב.
- שבה"ל (ח"ט קכ"ט ב') דזה פשוט דכמו שאין חילוק באיזה תבשיל התחיל את ההכנה לשבת ה"ג אין חילוק באיזה אפיה, והפוסקים לא פירשו בזה לרוב פשיטותו, ובלא"ה חומרת ר"ת דצריך פת להתיר אפיה ולא סגי בתבשיל אינה אלא לכתחילה.
- שו"ע סי' ג'. ורבים נוהגים להניח ביצה מבושלת, ועיין בנשמת אדם כלל ק"ב סק"ב משי"כ בזה, ובבן איש חי (פרשת צו הלכות ע"ת) כתב דכן נוהגים במקומו כי הביצה מתקלקלת פחות משאר מאכלים, וא"כ בזמנינו שאפשר לשמר את המאכלים היטיב במקרה ראוי לקחת חתיכת בשר או דג חשובה, וכן נהג מרן זצ"ל לקחת מנת בשר יפה וחלה, ושנים רבות זיכה על ידי או ע"י נכדיו.
- ביאור"ל (בסעיף ו', ובסי"ד ד"ה לכתחילה).
- שמעתי ממרן זצ"ל דהן לטעם ע"ת כדי שיברור מנה יפה לשבת, והן לטעם דכדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת ק"ו לחול, וכמ"ש רש"י שם דזהו התחלה מבעו"י וביו"ט גומר והולך ותרוייהו שייכים במאכל מבושל שהוקפא אח"כ. ושוב כ"כ בשבה"ל (ח"ט סי' קכ"ט א'), וסיים שם ואם אפשר מהיות טוב לחשוש לחומרת בעל באר משה לחכות עד שיפשיט, אבל לא מעיקר הדין.
- לגבי אורח כ"כ האחרונים (בסעיף ב'), ולגבי נר שאין מברכין עבורו כ"כ בכף החיים ס"ק קי"ג דכיון שנחלקו בשו"ע סי"ט אי הדל"ג צריכה עירוב, ע"כ יניח בלא ברכה, ואף שיע"י העירוב יש לו את האפשרות לבשל, מ"מ דעת מרן זצ"ל דעבור הזכות לבדה אין לברך דאין ע"ת מצוה חיובית. (ואף אם נימא דהמניח עירובי חצרות יכול לברך אף שאין בכונתו לטלטל, שאני התם שהעירוב עושה כל החצרות לאחת, ויש תוצאה לפעולתו, משא"כ בע"ת) [וגם דיש יותר חשש שיטלטל שלא כדין דמה"ט מצוה לערב ערובי חצרות כבסימן שס"ו סי"ג, ובע"ת לא מצינו שחששו לזה].

ח. מי שהניח ע"ת ואח"כ נמלך ונסע לעיר אחרת ליו"ט, אינו צריך לערב שוב במקום שנמצא שם, ובפרט אם נשארו בני הבית במקום העירוב.
אבל אם היה דעתו בשעת הנחת העירוב לנסוע לעיר אחרת [אף אם בני ביתו נשארים בבית] יניח לכתחילה שוב ע"ת בעיר שנמצא שם בלא ברכה. ובדיעבד שלא הניח שוב עירוב יכול לסמוך על עירובו הראשון.
ובאם לוקח עמו חלק מהעירוב כשיעור כזית [ומשאיר בביתו שיעור כזית] א"צ לחזור ולערב.

זמן הנחת העירוב

ט. זמן הנחתו בערב יו"ט. ואם ירא שישכח ביום או לסיבה אחרת, יכול לערב מבערב.

לא הניח העירוב בזמן

י. מי שלא הניח ע"ת מבעוד יום מותר להניח גם בבין השמשות ולברך.
יא. מי שהלך לבית הכנסת לתפלת מנחה ונזכר שלא הניח ע"ת, ואם יחזור לביתו להניח את העירוב יאחר את תפלת המנחה, אזי באם הכין את התבשיל לעירוב אלא ששכח לברך, מותר לערב בביהכ"ס והסומך לברך אין מזניחין אותו, ומי שאינו מברך ה"ז משובח. ואם לא הכין אלא שסומך בדעתו על מאכל מסוים שיש לו בביתו המיקל לערב אין מזניחין אותו אבל לא יברך, או יסמוך על גדול העיר שמערב עבור אותם שלא הניחו עירוב בשגגה.

מצוה על גדול העיר לערב

יב. מצוה על גדול העיר לערב על בני עירו כדי שיסמכו עליו מי ששכח או נאנס, או שהניח עירוב ואבד, וה"ה עם הארץ שאינו יודע לערב.
וכל זה שיכול לסמוך על גדול העיר היינו דווקא בפעם הראשונה אבל אם שכח פעם נוספת ברגל השני הוה כפושע ואינו יוצא ב"י.
יג. המערב לאחרים צריך לזכות להם העירוב ע"י אחר.

שכח ולא עירב או נאכל העירוב קודם שבישל

יד. מי ששכח ולא עירב או שנאכל העירוב בטעות ביום טוב קודם שבישל לשבת, או שאבד ולא נשאר ממנו כזית, או שנתקלקל, אסור לו לבשל לשבת.
ואם יש גדול העיר שמערב עבור בני העיר סומך על עירובו, וכשאינו לו על מי לסמוך מקנה קמחו לאחרים והם אופים ומבשלים עבורו.

מלאכות המותרות ע"י העירוב

טו. המבשל ביו"ט עבור השבת על סמך ע"ת צריך להזהר לבשל בזמן מוקדם בכדי שיספיקו

- ח. בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קכ"ב) כתב דמלשון הר"ן ביצה (ט"ז ע"ב) משמע דמועיל עירוב אם מכזין על מי שנמצא חוץ לתחום. ובדעת רש"י ס"ל ליש"ש שם דמהני, שכ' שלא היה דעת מניח על העומדים חוץ לתחום ומשמע דאם היה בדעתו מהני, והב"ח (סי' תקכ"ז) כ' דרש"י מיירי בהניח ע"ת אלא דמסתמא אין דעתו על מי שהוא חוץ לתחום, ע"ש. וה"ה בפ"ו מיו"ט הי"ז הביא מהרשב"א בעבוה"ק דאם אינו יכול להגיע לעירובו לא מהני. ויש לומר דאם הניח כדין על עצמו ונמלך ובפרט כשב"ב נשארים בבית דמהני לכו"ע. וכשמעיקרא חשב לא להשאר כאן יש להחמיר וכמו שנסתפק בשפ"א שם, ועמוג"א (סי' תקכ"ז סק"ט). וע"כ לכתחילה יניח שוב ודיעבד מהני, עכ"ל.
- ט. שמעתי ממרן זצ"ל, דפשיטא ליה דלכל הטעמים בגמ' מהני דהוא זמן הכנת המאכלים לשבת, ואין לזה שום שייכות למה שדנו בעניינים אחרים אם ליל ערב יו"ט דינו כערב יו"ט. ועיין בשבה"ל (ח"ט קכ"ט ד') דמה שדנו בספרי אחרונים אם ליל ערב יו"ט נחשב כעיו"ט, הנה ממג"א (סי' תר"ד סק"א) משמע דדינו כעיו"ט, ואם אין מרבין בסליחות בעיו"כ"פ, גם הלילה כיו"ט, והיו צריכים לימנע מלומר תחנון בערב שלפניו ע"כ. ומ"ש ראיה מהקצת דם שמתיר מג"א (תס"ח סק"ט) בליל ערב שבועות, אין ללמוד מענין סגולי. וכן מהא דמוזכר לשון הכנה כדי שיכין מנה וכו' והכנה רק ביום כלשון טושו"ע סי' ר"ג, אין זה מוכרח שלא יועיל מבערב. וע"כ דעתי נוטה להקל ובשעה"ד שירא שישכח יכול לערב מבערב – ולברך. ומאן דלבו נוקפו לא יברך כה"ג, ע"כ.
- י. להניח ביה"ש – כ"כ שו"ע ס"א. ולברך, כ"כ ביאוה"ל (סי' רס"א ס"א ד"ה עירובי חצרות), לגבי עירוב חצרות ביה"ש, וע"כ בכה"ח (סק"ו).
- יא. בשו"ת חיים שאל (סימן כ"ט) כתב דא"א לערב בביהכ"ס, וראיה ממ"א (סק"א) שכתב דאם שכח יקנה קמחו לאחרים ולא כתב דיכול לערב בביהכ"ס, ובתפ"א"י (ביצה פ"ב אות ז') מיקל, וכן מיקל בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סימן ח'), והמהרש"ם (ח"ב סימן ל"ו) הסכים לאוסרים, וע"כ אין להקל, [ושוב כ' בתשובה שבט הלוי (ח"ח סי' קכ"ג) דהמיקל אין מזניחין אותו ע"ש]. אבל אם הכין תבשיל ושכח לברך, עיין במ"ב (סק"ג) דיש לסמוך על הסוברים שאין האמירה מעכבת. ואם לא הכין אפשר בכה"ג לסמוך על גדול העיר, ועצת המג"א שיקנה קמחו לאחרים והם יאפו ויבשלו לו אינה מעשית כ"כ בזמנינו. [וע"כ בשו"ת מנחת יצחק ח"ז סימן ל"ו].
- יב. שו"ע סעיף ז'.
- יג. מ"ב (ס"ק כ"ב).
- יד. ולכתחילה לא יזכה ע"י בניו ובנותיו הגדולים הסמוכים על שולחנו, עיין במ"ב (ס"ק ל"ג) ובשו"ע סי' שסו סעיף י'.
- טו. שו"ע סעיף ז' וסעיף ט"ז.
- טז. שו"ע סעיף כ', וע"כ סעיף כ"א אופן שמותר לבשל כמות גדולה ליו"ט וישאר לשבת.

להתבשל ביום טוב עצמו [לכל הפחות כמאכל בן דרוסאי], ובשעת הדחק יש להקל".
טז. מי שהניח עירוב תבשילין מותר לו לשטוף כלים ביו"ט לצורך שבת, וכן להציע את המטות ולקפל בגדים לצורך שבת".

אכילת העירוב בשבת

יז. המנהג לצרף את פת העירוב ללחם משונה בסעודות השבת ולבצוע עליה בסעודה שלישית".
וכן נוהגים לאכול את התבשיל בסעודת שבת.

-
- יז. ס"א במ"ב (סק"ג) ובביאור הלכה. מים א"צ לגמור בישולם מבעו"י כיון שראוים לשימוש גם בחימום מועט. [לשתיה בתערובת, ולרחיצת פניו ידיו ורגליו].
- יח. עיין בשו"ת שבת הלוי (ח"ג סימן ס"ח וח"ד סימן ג"א) לגבי שטיפת כלים, דמבואר בשו"ע הרב סי' תק"ג ס"ג דמהני ע"ת להדחת כלים. [וכן מוכח בנוב"ת או"ח סי' כ"ה]. ובדע"ת (סימן תקכ"ז ס"כ ותקכ"ח ס"ב) לגבי קיפול בגדים והצעת המטה, ובמ"ב (סימן ש"ב סק"ז).
- יט. דכיון דאיתעביד ביה מצוה חדא ליתעבד ביה מצוה אחרינא (מ"ב סק"א) וכן נוהגים לאכול את התבשיל (והפוסקים הזכירו להדיא אכילת פת שניכר יותר ששייך למצות השבת). [ועי' בשלה"ק מסכת סוכה עמוד השלום, וכן מובא בדרכי חיים ושלום (מונקאטש) שנהג כן].